

Київський національний університет імені Тараса Шевченка
кафедра країнознавства та туризму
Національний історико-архітектурний музей «Київська фортеця»
Асоціація в'їзних туроператорів України
Інститут досліджень діаспори

ФОРТИФІКАЦІЇ В ТУРИЗМІ: ПОТЕНЦІАЛ, СТАН, ПРОМОЦІЯ, ІННОВАЦІЇ

Матеріали
міжнародного науково-практичного інтернет-семінару
Київ, 23 квітня 2021 р.

УДК 338.48(477)(082)
Ф80

Фортифікації в туризмі: потенціал, стан, промоція, інновації: Матеріали міжнародного науково-практичного інтернет-семінару (Київ, 23 квітня 2021 р.) – К.:ТОВ «Геопринт»,2021. – 154 с.

Рекомендовано до друку Вченою радою географічного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка, протокол № 12 від 19 травня 2021 р.

Оргкомітет конференції:

Любіцева Ольга – д.г.н., професорка, завідувачка кафедри країнознавства та туризму КНУ імені Тараса Шевченка, Новікова-Вигран Оксана – генеральна директорка Національного історико-архітектурного музею «Київська фортеця», Юхновець Марія – президентка Асоціації в'їзних туроператорів України, Винниченко Ігор – к.г.н, доцент кафедри країнознавства та туризму КНУ імені Тараса Шевченка, директор Інституту досліджень діаспори, Богарт Мартін – професор Brussels Academy Language School (Бельгія), Ганіч Анна – директорка ТОВ «Anga Travel», Гераймович Сергій – директор КУ «Туристично-культурний інформаційний центр м.Коростень», В'ялець Андрій – заступник генеральної директорки з наукової роботи Національного історико-архітектурного музею «Київська фортеця» (відповідальний секретар), Смирнов Ігор – д.г.н., професор кафедри країнознавства та туризму КНУ імені Тараса Шевченка, Швачко Андрій – власник та директор ТА «Ендрю Тур»

ISBN 978-617-674-051-3

Збірка матеріалів міжнародного науково-практичного інтернет-семінару містить його програму та результати студіювань науковців, педагогів, аспірантів і студентів різних регіональних центрів, а також практиків туризму. У публікаціях висвітлюються та аналізуються питання потенціалу, стану та використання в туризмі фортифікації в Україні, реалій, викликів та перспектив фортець-музеїв, вітчизняного та зарубіжного досвіду промоції фортифікацій, інновацій як засобу популяризації фортифікацій, туристського потенціалу фортифікаційної спадщини світових війн.

© Винниченко І., упорядкування, 2021

7. Schultheiß, J.; Senkiv, M. & Reiss, M. (2020): Cultural landscapes of Ukraine in the context of sustainable development. In: Sustainable Development: Environment Protection. Energy Saving. Sustainable Environmental Management, p. 601-621.
8. Senkiv, M. & Schultheiß, J. (2020): Castles and fortresses in Ukraine. KuLaDig, Kultur.Landschaft.Digital. URL: <https://www.kuladig.de/Objektansicht/SWB-318908>

Мірзодаєва Тетяна

ОРГАНІЗАЦІЯ ГАСТРОНОМІЧНИХ ІВЕНТІВ У ФОРТИФІКАЦІЙНИХ СПОРУДАХ

Вступ. Фортеця – укріплена фортифікаційна споруда з міцними капітальними спорудами, постійним гарнізоном, озброєнням та різними запасами, призначеними для тривалої кругової оборони. На сучасному етапі фортифікаційні споруди втратили своє первинне призначення. У європейських країнах вони є добре збереженими і реконструйованими та використовуються здебільшого для туристичних цілей. В Україні технічний стан фортифікаційних споруд набагато гірший, лише деякі з них реконструйовані і придатні повністю або частково для туристичного використання. Важливим аспектом є дослідження можливих напрямків їх використання для туристичних цілей з умовою збереження та оптимального навантаження.

Матеріали і методи. Дослідження сучасного стану рекреаційно-туристичного використання середньовічних замків та фортець проводять вітчизняні вчені Н. П. Аніпко, О.О. Фастовець, О.Я. Мацюк, В.І. Тимофієнко, Т. І. Шпарага та інші, а також зарубіжні дослідники Макарауа М., Раппорт П.А., Шуазі О. Однак, питання організації гастрономічних івентів, які могли б стати туристичною родзинкою фортеці та додатковим джерелом доходів, є недослідженими.

Результати. Замкові споруди можна використовувати як заклади відпочинку і туризму через відкриття у них закладів харчування відвідувачів (стилізовані під старовину ресторани й таверни з середньовічною кухнею та історичними місцевими напоями).

Стандартна європейська технологія використання колишніх замкових комплексів в гастрономічному туризмі передбачає кілька напрямків, серед яких:

- Діяльність кафе, ресторанів, підприємств громадського харчування в межах фортифікаційних комплексів.
- Робота військово-історичних товариств, проведення історичних реконструкцій і демонстрацій.
- Проведення фестивалів, турнірів, театральних вистав та ін.

Вважаємо, що, з огляду на зростаючу популярність еногастрономічного туризму, гастрономічні події є перспективним напрямком використання простору фортифікаційних комплексів. Гастроівенти можна проводити як в приміщеннях фортець, так і поза ними на прилеглих площах. Такі заходи можуть

проводитись із різною частотою та періодичністю. Більшість із них розраховані на масового туриста, однак, деякі івенти можуть бути розраховані і на індивідуального туриста.

Формами проведення гастрономічних заходів на території фортифікаційних споруд є: фестивалі; ярмарки; корпоративи у стилі бенкетів; весільні стилізовані святкування; реконструкція балів; кулінарні майстер-класи; відвідування стилізованих ресторанів в приміщенні замку; виставки їжі та посуду.

Розглянемо детальніше підходи до гастрономічних замкових туристичних івентів на прикладі фортифікаційних споруд в Україні та світі.

У 1963 р. в Ірландії було вирішено використати невикористані замки в регіоні для туризму та створити івенти, які зацікавлять туристів. Вже більш як півстоліття в ірландських замках Бунратті, Кнаппогу, Дунгауйр проводяться історичні середньовічні бенкети.

У польському замку м. Гродзец відбувається свято вина та меду, у замку м. Кетцин - середньовічні ярмарки, у замку Баранув Сандомирський впродовж всього року по четвергам відбувається дегустація старовинних польських страв під музику відповідної епохи. Щороку у червні у замку Чох (Польща) проходить нижньосілезький фестиваль історичної кухні та традиційних продуктів «Фортеця смаку». Він є однією з найбільших та найпопулярніших історичних подій у регіоні Нижня Сілезія. Фестиваль складається з шоу та майстер-класів, присвячених кулінарним традиціям Польщі, презентацій історичних делікатесів, вироблених у Нижній Сілезії, а також шоу та майстер-класів кулінарних традицій інших європейських країн. До участі у заході також запрошують представників з усього світу, які представляють історичні кулінарні традиції своїх народів.

В замку Зальцбурга (Австрія) у чудовому середньовічному бенкетному залі туристи мають змогу цілорічно брати участь у лицарській вечері та спробувати дивовижні середньовічні страви. Відвідування ресторану можливе як індивідуально, так і туристичними групами.

Подібного формати заходів гастрономічного спрямування для туристів можливі і в фортифікаційних комплексах України. Наведемо кілька прикладів успішних гастро заходів.

Фестиваль-виставка "Історичний пікнік" відбувається на травневі свята у Кам'янець-Подільській фортеці. Окрім традиційних забав (написання грамоти, виготовлення печатки чи ковальська справа, стройові вправи, вправи з мушкетом, муштра), для дітей пропонується відчувати себе справжніми археологами, знайшовши під час розкопок шматочки посуду, розписати їх трипільськими візерунками під керівництвом майстра. Дорослі мають змогу зліпити трипільського горщика чи спекти хліб.

У Луцьку у серпні щороку проводять фестиваль середньовічного духу «Князівський бенкет». Захід відбувається на Замковій площі перед замком князя Любарта. Лицарські турніри, шоу кінного театру, співи менестрелів, середньовічні танці супроводжуються пригощанням найрізноманітнішими стравами і

медовими напоями, якими пригощали у Луцьку в той час, коли місто іменувалось Лучеськом Великим.

Двічі на рік у Меджибізькому замку проводять фестивалі і лицарські турніри. У серпні тут проходить приурочений до Дня Незалежності України фестиваль «Стародавній Меджибіж», а на початку січня після Різдва - фестиваль «Зимова Вежа». Обидва фестивалі балами і бенкетами в замковій вежі, де туристи можуть поласувати їжею, що приготовлена за секретними рецептами наших предків.

У Збаразькому замку на Тернопільщині приблизно 1-2 рази на квартал організовують весільні святкування. На території замку діє ресторан українсько-європейської кухні – «Легенда», тут можна замовити святковий бенкет.

Порівнюючи закордонний та вітчизняний досвід організації гастрономічних івентів у фортифікаційних спорудах, визначимо проблеми, які необхідно вирішити в Україні для успішного їх запровадження.

По-перше, якщо у інших європейських країнах більшість замків перебувають у приватній власності або передані у концесію за умови жорсткого державного контролю належного і цільового використання власниками, то в Україні замково-фортифікаційні комплекси – власність держави. З 2019 року в Україні Законом України "Про концесії" № 155 ІХ від 03.10.2019 р. визначені правові, фінансові та організаційні умови для запровадження концесійного механізму [1]. Лише в такому разі зацікавлений господар буде прикладати максимум зусиль для комплексного та ефективного використання фортифікації.

По-друге, в закордонному досвіді запорукою ефективного туристичного використання фортифікацій є інфраструктурна забезпеченість. У замковому туризмі України є низький рівень розвитку інфраструктури: до багатьох фортець відсутні під'їзні шляхи, а в населених пунктах, де вони розташовані, немає закладів розміщення, не вистачає персоналу, але найголовніше – більшість фортець і замків зруйновані і невідновлені або збереглися у вигляді руїн, які унеможливають проведення тут гастроівентів та інших заходів.

Висновок. 03 березня 2021 року Міністерство культури та інформаційної політики України розпочав прийом заявок на участь у відборі проектів робіт з реставрації, консервації, ремонту на пам'ятках культурної спадщини, які будуть реалізовані в рамках програми «Велика реставрація» (відгалуження програми «Велике будівництво») [2]. У межах проєкту збираються не тільки реставрувати архітектурні споруди, але й побудувати до них дороги, створити навігацію та забезпечити об'єкти новим менеджментом. Отже, передумови для подальшої організації гастрономічних івентів у фортифікаційних спорудах в Україні є сприятливими. Однак, стримуючі чинники, такі як карантинні обмеження, а також час та інвестиції, необхідні для відновлення фортифікаційних споруд, будуть визначати подальші перспективи запровадження еногастротуризму в цих об'єктах.

1. Про концесії. Закон України від 03.10. 2019 р. № 155ІХ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/15520#n646> (дата звернення: 10.03.2021).

2. Про затвердження Порядку відбору проектів робіт з реставрації, консервації, ремонту на пам'ятках культурної спадщини, які будуть реалізовані в рамках програми “Велике будівництво”. Постанова Кабінету Міністрів України від 09.12.2020, №1214 // Урядовий кур'єр. – 2020, 12 грудня.

Трощинська Олена, Чепурний Олександр

СТВОРЕННЯ ТАКТИЛЬНОЇ МОДЕЛІ ЧИГИРИНСЬКОЇ ФОРТЕЦІ ЯК ЗАСІБ ЇЇ ПОПУЛЯРИЗАЦІЇ

Залучення пам'яток до туристичних маршрутів є важливим для формування розуміння цінності історико-культурної спадщини, її популяризації. Чигиринщина, завдяки своєму історичному значенню, є привабливим для туристів регіоном Центральної України. Її пам'ятки пов'язані з різними періодами національно-визвольної боротьби українського народу за свою державність та ідентичність: Українською національно-визвольною революцією 1648-1676 рр., гайдамацьким рухом XVIII ст., Українською революцією 1917-1921 рр., а саме діяльністю Холодноярської організації. На території національного історико-культурного заповідника «Чигирин» знаходяться 30 пам'яток та об'єктів культурної спадщини: 11 – історії, 10 – архітектури, 5 – археології, 3 – ландшафту і 1 – монументального мистецтва. З них чотири – пам'ятки національного значення: Замкова гора в м. Чигирин, церква Святого Іллі з дзвіницею, місце усипальниці Б. Хмельницького та городище чорноліської культури в с. Суботів.

Середнє Подніпров'я постійно перебувало у вирі бурхливих історичних подій, які супроводжувались збройними протистояннями. До нашого часу фактично не збереглися автентичні фортифікаційні споруди періоду середньовіччя на цій території, в тому числі і Чигиринська фортеця. Тому важливим є віднайти, дослідити ту інформацію, яка є в історичних та літературних джерелах про фортифікаційні об'єкти, а з допомогою сучасних технологій відтворити їхній вигляд та зберегти історичну пам'ять про них.

Фортеця, що розташовувалась на Замковій горі в Чигирині, була головним оборонним ядром міста. Вона була дерев'яно-земляною. Ревізія 1622 р. описує укріплення Чигиринського замку: замок стоїть на скелястій горі, має три вежі, до нього веде Спаська брама. Довкола замку стоїть дерев'яний паркан з паль, замок обведений ровом, в котрому вода з Тясмину. В замку є чимало комор для припасів... Є глибокий колодязь [1, 17].

Сирійський мандрівник Павло Алепський, який відвідав Чигирин у 1656 р., був вражений могутністю Чигиринської фортеці: «...фортеця не має собі рівних у країні козаків за своєю височінню, величчю гори, на якій фортецю збудовано, обширом та надміром вод і мочариськ, що оточують Чигирин. Через те фортеця дуже міцна, нині деякі поруйновані мури поновлюють. У фортеці стоять декілька гармат, дивовижно гарних...» [2, 244-245].

Проте очевидно, що замок невдовзі відбудували. Турецький мандрівник Евлія Челебі, який відвідав Чигирин у другій половині 60-х рр. XVII ст., так